

Amerika Nasıl Battı?*

Hıdır Biber*

*Batmıştı işte... Koca Amerika birkaç yılda tarihe karışmıştı. Yıl 2005 veya 2010 falandı. Bu önemli tarihsel olay üzerine çok şey yazıldı ama hiç kimse Amerika'nın neden battığını tam olarak anlayamadı. Hıdır Biber bu olayı bir aydın duyarlılığıyla irdeleyen düşün adamlarımızdan. Amerika'nın batış sürecini çağdaş ve bilimsel bir perspektifle irdeleyen sayın Biber'in bu yazısını, **Değişim** dergisinden sizler için alıntıladık. Gerçi biz bu yazıdan sonra da Amerika'nın nasıl battığını tam olarak anlayabilmiş değiliz; çünkü toplumu çağdaşlaştırmaya kararlı bir iradenin ödünsüz tutumuna karşın bir ülkenin batması gerçekten de ilginç. Ama tarihe ışık tutmanın bir aydın sorumluluğu olduğunu düşünerek bu yazıyı sizlerle paylaşmak istedik...*

Önceleri hiçbir sorun yok gibiydi. Daha doğrusu öyle görünüyordu. Çünkü Amerika'yı içten içe kemiren dinsel gericilik tehlikesinin farkında olanlar azdı. Oysa Presbiteryenlerden Baptistlere, Episkopallerden Evanjelistlere kadar sayısız irticacı tarikat ve cemaat çevreleri demokrasinin onlara tanıdığı olanakları istismar ederek açıktan açığa dinsel ayinler düzenliyorlar, gencecik dimağları kilise okullarında zehirliyorlar ve Christmas gibi önemli

günleri bahane ederek dinsel propaganda yapıyorlardı. Kendilerini eleştirenlere de "sana ne kardeşim, kimseyi zorla manastıra kapatmamı var?" diyorlardı. Dahası, seküler kesimlere de "canım bize ne, Amerika özgür bir ülke" türünden bir gaflet ve dalalet içindeydiler. Kısacası kimsenin halinden şikayet ettiği yoktu. Herkes işinde gücündeydi. Ta ki aklın ve bilimin aydınlık yolunu kavramış Pentagon'un müdahalesine kadar. Artık buraya kadardı. Kimse bu ülkeyi sokakta bulmamıştı. Amerika piskoposlar, patrikler ve keşişler ülkesi olamazdı. Her şeyin bir şeyi vardı.

Pentagon bu müdahalesinde neyse ki yalnız kalmadı. Medya, üniversiteler ve aydınlarla yüksek bürokratlar ve üyelerinin tamamı bunlardan oluşan demokratik kitle örgütleri bir işaretle bu sürece katıldılar. Özellikle Federal yüksek mahkeme Supreme Court'un başkanı, laikliğin önemini kanıtlayan birbirinden değerli içtihatlarla hukuk felsefesinin alışılmış sınırlarını zorluyordu. Sözelimi "öyle ben dindarım diye kafana göre istediğini giyemezsin. Para ile imanın kimde olduğu ne malum? Demokrasinin şeyini çıkarmayın. Ulan siz insan bile değilsiniz" biçimindeki gerekçeli kararı, akademik çevrelerde yüzyılımızın hukuk felsefesine yapılan en derin entelektüel katkı olarak alkışlandı. Başkanın engin dehası övüldü.

* Araştırmacı, Yazar, Düşünür, Amerika Tarihi Uzmanı

Cumhuriyetçi Parti başkanının "*Hristiyanlığı ve George Washington'u tartışmayalım*" demesi ise tartışmaya son noktayı koydu. Ardından Kilise okulları kapatıldı ve okullarına devletçe el kondu. Kilise çevrelerinin dince kutsal sayılan duyguları istismar etmesi de engellenmeliydi. Şükran Günü'nde kesilen hindilerin tüylerini toplama yetkisi NASA'ya verildi. Çünkü masum yurttaşların hindileri kafalarına göre istedikleri yere bağışlamaları kabul edilemezdi. Yasal olarak kapalı olması gereken, ancak zaman içinde iktidarların oy kaygısıyla göz yumdukları manastırlar yeniden kapatıldı (bazen şu demokrasi de fazla geliyordu; aslında seçimler olmasaydı demokrasiyi idare etmek ne kolay olacaktı). Amerikan Güvenlik Kurulu, Ortaçağ lonca düzenini geri getirme özlemcilerinin, silahlı zenci örgütlerinden daha tehlikeli bir iç düşman olduğunu açıkladı. Kurula göre zenci sorunu da ülkenin güney bölgesinin geri kalmışlığından ve Küba gibi dış güçlerin kışkırtmasından doğmuştu. Bazı Püriten din gruplarının, "*yahu Amerika'nın neresi geri kalmış, asıl sorun ırkçılık, ırk ayrımı günahıdır, Kiliseler barışı sağlasın*" demelerine aldanmamak gerekirdi. Zaten bu gibi sözler zencilerle dincilerin şer ittifakının belgesi değil miydi? Etnik barış kaygısıyla laiklikten ödün verilemezdi.

Amerika'yı 1900 yıl öncesine götürmek isteyenler, demokrasi maskesine bürünüp, "*temel haklarımızı engellemeye hakkınız yok*" gibisinden sinsi bahaneler ileri sürdülerse de çağdaş değerleri savunan çevreler aymazlık gösterip kanmadılar. Demokrasi de Amerika'ya özgü olarak yeniden tanımlanmalıydı. Demokrasi kaygısıyla laiklikten ödün verilemezdi. Bir Parti başkanı, "*bunlar ülkeyi Vatikan'a çevirecekler*" dedi ve ekledi: "*Hristiyanlık kimsenin tekelinde değildir*". Pentagon'dan adı açıklanmayan bir üst düzey askeri yetkili, "*gerekirse Robespierre gibi yaparız, ayaklarını denk alsınlar*" dedi (Her gün bir demeci gazetelerde yayınlanan bu askeri yetkili sonradan yanlış meslek seçtiğine karar vererek sık

sık demeç verdiği gazetelerin birinde köşe yazarı oldu).

Ardından rahibelerin dinsel giysilerle kamu kurumlarında çalışmaları ve üniversiteye girmeleri yasaklandı. ABD Başkanı, "*hepimiz Hristiyanız, ama bunların niyeti başka!*" diyerek aslında sorunun halka gerçek Hristiyanlığı anlatamamaktan kaynaklandığını belirtti. Modern Lifestyle'ı Destekleme Derneği başkanı da "*ayol benim dedem rahipti*" şeklinde konuya açıklık getirdi. Üst düzey bürokrat ve işadamlarının eşlerinden oluşan diğer çağdaş kadın dernekleri de boş zamanlarında Washington'da buluşup gösteri yürüyüşleri yaparak okullarda haç takılmasının yasaklanmasını istediler. Kolejli Kadınlar Derneği başkanının, "*benim ninem de haç takardı, ama bunlar bir simge olarak kullanıyorlar*" şeklindeki açıklamasına yobazlar: "*sizin yasaklamanız yüzünden simge olarak görülüyor, binlerce gencin öğrenim hayatını karartıyorsunuz*" diyerek sözde mazlum pozları takındılar. Ama asıl üzücü olan, çağdaş olduğundan kimsenin kuşkusunun olmadığı bazı entelektüellerin de "*kullansalar n'olur ki? Çoğulcu toplumlarda bireyler diledikleri siyasi sembollerini kullanamazlar mı?*" diye yazmalarıydı. Sorunun özünü anlamadıkları belliydi. Özgürlük adına laiklikten ödün verilemezdi.

Ama artık ulus uyanmıştı. Aydınlik Amerika'yı temsil eden ve alim gücü yerinde olan çağdaş bayanlar birbirlerine "*kızlar, artık poker oynamaktan başka da yapacak işler var. Ne zaman gösteri yapsak televizyonlar uzun uzun veriyorlar. Ay geçen seni NBC'de gördüm, o sarı döpiyesinle ne kadar şıktın. Nerden aldın?*" veya "*Şeri, geçenlerde gericilere poster gösterirken bi harikaydın. Makyajın da hoştu, kız sen niye daha önce pastel renkleri tercih etmiyordun?*" gibi dostluk dolu sözlerle birbirlerini teşvik ediyorlardı. Bazen de "*Canımciğim, Mildred'ların dernek yarın gidip Lincoln anıtına çelenk koyup gericiliği protesto edecekmiş, kız bizim neyiz eksik, haydi biz bugünden gidelim*

gibi göz yaşartıcı olumlu bir yarış içine giriyorlardı. Devlet de sınırsız maddi olanaklarla bu çağdaş kadın derneklerini destekliyordu. Ülkede ne olursa olsun, resmi televizyonlarda ve özel çağdaş kanallarda hep birinci haber oluyorlardı. İşadamlarına ait olan medya da en azından devlet medyası kadar bilinçliydi: Objektif habercilik adına laiklikten ödün verilemezdi.

Wall Street'e göre bu tür çağdaş gösterilere katılanlar onbinleri bulurken, "conservative" eğilimli gerici bir gazete olan Times'a göre katılım çok düşüktü. Aslında Farrakhan'ın gösterilerindeki gibi gerici-zenci-ayak takımından oluşan bir milyon kişiyi Washington'a toplamak mümkün olmuyordu, ama basın bu seçkin grubun sayısını klasik matematiğe bağlı kalarak hesaplamak zorunda değildi. Yani sayılar arasındaki bu farklılık, ilerici basının niceliğe değil niteliğe bakmasından kaynaklanıyordu. Medya etiği adına laiklikten ödün verilemezdi.

Yehova Şahitleri'nin şahitlik yapmalarının yasaklanması ise gerici çevrelerin karanlık yüzlerini sergilemeleri için bahane oldu. New York'ta Kilise çıkışı yaptıkları yürüyüş polis tarafından dağıtıldı ve birçoğu tutuklandı. Temsilciler Meclisi'nden bir üye "*gösteri yapmak Protestanlıkta yoktur, bu Katolik adettir*" diyerek olayın ardındaki Meksika parmağına işaret etti. Ama bu arada polisin göstericilere karşı yumuşak davrandığı basının gözünden kaçmadı. Gerçi New York polis şefi, "*kardeşim hiçbir şiddet hareketi yapmadılar ki, durduk yere niye saldıralım, gösteriyi dağıtıp epeysini içeri aldık yetmez mi?*" dediyse de olayın aslı sonradan anlaşıldı. Basın bu tavizkâr tutumla şefin gümüş haçlı yüzük takması arasındaki ilişkiyi ortaya çıkardı. Ardından Mormonlar'ın lideri CIA tarafından bir kadınla birlikteyken basıldı ve tüm televizyon kanalları aracılığıyla halka ifşa edildi. Ama doğaldı: özel yaşamın mahremiyeti ya da insan hakları adına laiklikten ödün verilemezdi.

Ancak Ortaçağ özlemcileri de boş durmu-

yorlardı. Dini okulların kapatılması fundamentalistlerin gizli İncil kursları açmaları için bir fırsat oldu. Devletin Amerikan halkını daha fazla eğitmesi gerektiği açıktı. Zorunlu devlet eğitiminin süresi arttırıldı ve tüm bu süreçte laikliğin yılmaz savunucusu basını, geçim sıkıntısı içindeki generalleri ve zorunlu eğitim giderlerini finanse edebilmek için yeni zamlar yapıldı. Halkın bu kadar ağır bir ekonomik baskıya katlanacak hali kalmadığını söyleyenlere yanıt hazırıldı: "*laiklik için hep birlikte fedakarlıkta bulunmamız gerek!*". Aydınlanmanın önemini kavrayamamış ayaktakımı: "*yahu siz ne fedakarlık yapıyorsunuz, para hep bizden çıkıyor, hem laiklik için niye fedakarlıkta bulunacakmışız?*" gibi duygusuzca laflar ettilerse de bağlı oldukları sendikalar onları paylamakta gecikmediler. İşçi ve işveren sendikaları ilk kez bir konuda, laiklikte uzlaşıyordu. Amerika'nın birlik ve beraberliğe en çok ihtiyacı olduğu bir dönemde en devrimci ve solcu sendikalar bile işverenlerle omuz omuza vermişken, patronlar ve sendika başkanları kol kola birlik ve beraberliği kutlarken bu işçilere de ne oluyordu? Ekmek bulamıyorlarsa laiklik yesinlerdi. İşçinin hakkı adına laiklikten ödün verilemezdi.

Amerikan solunun ezici çoğunluğunun da hakkını yememek gerekiyordu, Mc Carthy döneminde kendilerine de aynı baskıların yapıldığını unutma hoşgörüsünü göstermişler ve gerici-lerin feryatlarla dolu duygu sömürülerine ödün vermemişlerdi. Hatta bazıları "*koşun, tutun, bi tane de burada var, bunu da cezalandırın*" gibi yurttaşlık bilincine uygun çıkışlarla gençlere öncülük ediyorlardı. Madem ki Amerikan halkının devrim mevrımı yapacağı yoktu, hiç değilse darbe ile yetinmek gerekiyordu. İlkeli olmak ya da ideolojik tutarlılık adına laiklikten ödün verilemezdi.

Sinsi sinsi ilerleyen dinsel gerici tehlikesi-ne aldırmandan rahat yaşamaya alışmış Amerikan halkı bütün bu olup bitenleri anlamakta zorlanıyordu. Hatta "*ulan bu laiklik neymiş? Bilen varsa söylesin!*" gibi cahilce sorular soruyorlar

ve herkes de başka bir yanıt veriyordu. Demek ki laiklik tartışılır hale gelmişti.

Yapılması gereken açıktı. Pentagon ülkede laikliği tartışılır hale getiren hükûmeti, Capitol'e baskı yaparak dağıttı. İktidardan düşen Demokratlar, "bizi halk seçti" gerekçesine sığınmaya çalıştırlarsa da hesap ortadaydı. ABD seçmeninin yarısı her zamanki gibi oy vermeye gitmemişti. Kalan oyların yarısından fazlası ise yüzde otuz etmiyordu ve dolayısıyla halk bu iktidara karşıydı. Ordu halkın bu hislerine tercüman olmuştu. Amerikan Anayasasına göre egemenlik kayıtsız şartsız millete aitti ama millet bu egemenliği genellikle ordu eliyle kullanırdı. Kesin çözüm dincilerin desteklediği partiyi kapatmaktı. Yüksek mahkeme hukukun etkisi altında kalmadan gönül rahatlığı içinde partiyi kapattı: Hukuk devleti adına laiklikten ödün verilemezdi. Laiklik şimdilik kurtulmuştu.

Artık ulus öylesine bilinçlenmişti ki hiçbir olay bir numaralı iç tehdidin gericilik olduğu gerçeğini gölgeleyemiyordu. Sözelimi çetelerle devletin içli dışlı oluşu, ekonomik çöküntü veya başka herhangi birşey bunu değiştiremezdi. Laiklik kuşkusuz daha önemliydi. Ortada bir başkan vardı ama yetkisi biraz sınırlıydı. Bir gün Pentagon'a posta koymaya kalkıştı, ertesi gün televizyonlardan özür dilettiler. Bir başka gün çetelerden birilerini küstürdü, kumarhanede dövüp burnunu yaraladılar. Ama gericilik yine de birinci tehditti. Çetelerle savaşım kaygısıyla laiklikten ödün verilemezdi.

Aynı günlerde güvenlik güçleri birçok denetimsiz İncil kursunu bastı. İnsan haklarını bahane eden gericilerle onlara çanak tutan ayamaz entellektüeller, "İncil kursları tabi ki devlete değil halka ait olmalı" gibi bilim dışı gerekçeler ileri sürdülerse de aydın Amerikalıların yanıtı netti: "İncil'e karşı olan yok, bizim evde de her gün İncil okunurdu, kimse kutsal kitabı alet etmeye kalkmasın". Olayın akademik düzeyde ele alındığı platformlardan talk show'lar da da, " Kudüs'e gidip hacı olmakla bu iş ol-

maz", "samimi dindarlara kimsenin birşey dediği yok. Kiliseler hergün açık değil mi? Kim kiliseye gidip mum yaktı da karışan oldu?" şeklinde bilimsel saptamalar yapıldı.

Aslında sorun biraz da Hristiyanlığın kendisinden kaynaklanıyordu. Vahşi Batı Cuntası Üyesi bir çavuş, "Hristiyanlığın ılımlısı ılımsız olmaz, hepsine karşı önlem almalıyız" dedi. Kendisine "sen kim oluyorsun?" diye sormak isteyenler olduysa da silahının ucunu gösterip susturdu. Tabi koca dini bir günde silmek olmuyordu. Belki millileştirmek çözüm olabilirdi. Emekli kafeleri ve yaşlılar evleri taranarak millî Hristiyanlık tezine katkı yapacak kişiler arandı. Nihayet, "Amerika'nın ilk başkanının en büyük arzusu millî bir dindi" diyen yüz yaşında bir ihtiyar tarihçi bulundu. Bazı ukalalar "bana ne? Benim arzum böyle diil" deme terbiyesizliğini gösterdiler. Bu millete de yaranmak zordu. Neyse ki bunu devlet de anlamıştı da artık halka yaranmaya çalışmıyordu. Zaten gericilik, demokrasi diye diye halkın kendisini bir şey sanmasına yıllarca göz yumanların suçu değil miydi?

Laikliğe ve ulusal ekonomik değerlere bağlılığı tartışılmaz olan medyaya göre ise öyle büyüülecek bir sorun yoktu. Ama enflasyon ve işsizliğin homurtuları ile aç midelerin gurultuları artık gizlenecek gibi değildi. Neyse ki şu kötü komşu Meksika vardı. Derhal sınıra asker yığıldı ve içten gelen homurtular savaş naralarıyla bastırıldı. Parlamento sadece izliyordu, ama izlemese de bir şey yapacak cesareti yoktu. Zaten bu parlamenterler de ne yazık ki halk tarafından seçildikleri için çoğu kez çağcıl değerleri içselleştirememiş oluyorlardı. Yani susmaları daha iyiydi.

Meksika sorunu bütçeyi sarsmış ve Amerika tüm dünyada yalnız kalmıştı. Amerika'ya Amerika'dan başka dost yoktu. Aslında bir Amerikalı dünyaya bedeldi, ama dünya da çok değişmişti. İçte ve dışta herşey allak bullak olmuştu.

Ama olsun, laiklik kurtulmuştu. Amerika ağır bir ekonomik krize girmiş, zenci sorunu daha da ağırlaşmış, borsa çökmüş, Hristi-

yan köktenciligi yeni bir boyut kazanmış ve Amerika bütün komşularıyla arayı bozmuştu, ama laiklik için değerdı. Zaten bütün bu olayların ardından birkaç yıl içinde Amerika'da Kuzey-Güney Savaşının yeniden başlaması, bütün bu önlemlerin ne kadar haklı ve yerinde olduğunu gösterdi. Gerçi savaşanlar, "*ulan biz rahat rahat oturuyorduk. Bu işleri başımıza hep siz açtınız!*" dedilerse de Wall Street onları inandırıcı bulmadı.

Ama tabi bütün bunlar Amerika'nın önce beşe bölünüp sonra da Kanada tarafından işgal edilmesinden hemen önceydi. Amerika'nın

çağdaşıktan sapmaması için özveriyle çalışan askerler ve üniversitede görevli devlet memurları bu çöküşe bir türlü anlam veremediler. Son ana kadar ülkenin siyasi -kendilerinin ise iktisadi- gelecegi kaygısıyla laiklikten ödün vermemiş ve verdirmemişlerdi. Teorik olarak ülkenin bu hâle düşmemesi gerekiyordu. Ama olsundu. Amerika laikti ve laik kalmıştı. Çok yıllar sonra tarihçiler ukalaca gülerek -sanki alay edecek ne vardı?- Amerika için tarihe şöyle not düştüler:

"Batarken laikti!"...

****Değişim** Dergisi, Kasım 1998, S. 60, ss. 57-59.